

V. Drozd on national identity and its preservation in the conditions of the totalitarian Soviet regime. In the process of study, it was determined, that V. Drozd believed that culture and especially national language was of special importance for formation of the Ukrainian nation. He also paid his attention to the national character (mindset) of the Ukrainians in which V. Drozd saw the cause of many tragic events in the history of the Ukrainian people.

Key words: national identity, national idea, nation, statehood, language, independence, memoir literature, memoir-novel.

УДК821.161.2-93.09

Віталіна Кузілова

НАЦІЄТВОРЧІ ТЕНДЕНЦІЇ В НОВІТНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА НА ІСТОРИЧНУ ТЕМУ

У статті аналізуються жанрові модифікації повісті для дітей та юнацтва на історичну тему (пригодницько-фантастична повість, детектив, фентезі), художня специфіка, засоби активізації читацької уваги, версії репрезентації історичних знань, що позначаються на формуванні національної ідентичності читача. Важливе значення в історичному творі з посиленням пригодницьким компонентом має хронотоп, що часто набуває екстремальних рис. Прийом «часового зсуву», двоплановість зображення, міфологізація й містифікація простору увиразнюють іманентну сутність героїчних вчинків персонажів, дозволяють проектувати давноминулі події на сучасність. Головний герой, максимально наближений до реципієнта, доповнює моделювання історичних фактів власними уявленнями про них. Міфологічні образи та сюжети, інтертекстуальні компоненти породжують ланцюг історичних, естетичних, моральних ремінісценцій. Комунікативний код твору сприяє усвідомленню відповідних авторських акцентів, актуалізації важливого пізнавального матеріалу, що спонукає до набуття життєвого досвіду читачем, осмислення духовно-культурних витоків, формування національного світогляду, національної ідентичності у молодого покоління українців.

Ключові слова: національна ідентичність, література для дітей та юнацтва, історична проза, художня специфіка, пригодницько-фантастична повість, детектив, фентезі.

Складний і суперечливий громадянсько-державницький етап українських націєтворчих процесів, на якому перебуває наша держава [2], передбачає розвиток громадянського суспільства та формування української політичної нації європейського типу, наявність певної сукупності послідовних дій та засобів (культурницьких, ідеологічних, духовно-світоглядних, суспільно-політичних, інформаційно-психологічних тощо), спрямованих на досягнення конкретних цілей.

Важливим чинником їх ефективної реалізації є формування національної ідентичності, духовності, національної свідомості й самосвідомості в молодого покоління українців. Ґрунтом для інтелектуального, соціального, морального розвитку дітей, формування в них патріотизму, національної ідентифікації стає інформаційний, культурно-освітній простір. Суттєвого значення при цьому набуває т. зв. історична пам'ять, що актуалізує процес «соціального наслідування», у результаті якого зберігаються найбільш вагомі

соціально-психологічні характеристики і нація зберігає себе, свої інтереси, потреби, свій національний світогляд [8, 66].

Художня література на історичну тему акумулює комплекс знань про ту чи іншу історичну добу, розкриває особливості суспільного устрою, ідеологію, духовно-культурні, побутові, психологічні особливості її сучасників. Маючи емоційний вплив на читача, що сприяє залученню до читання широкої аудиторії, вона водночас знайомить його з актуальними проблемами історії, виховує на прикладах минулого. Історична подія, описана автором у пригодницькому чи фантастичному творі, має більший вплив на дитину 9–12 років, ніж будь-який науковий аргумент. Засоби активізації читацької уваги допомагають авторові «втягнути» читача у текст і в такий спосіб реалізувати його потенції [3, 268]. Важливе значення при цьому набувають мовний код, літературний стиль, жанр твору, що «ведуть» читача за текстом і спрямовані викликати в нього відповідну реакцію, створити потрібний ефект.

З огляду на зазначене вище доцільно вести мову про вплив художньої історичної прози на формування національної ідентичності дитячої та підлітково-юнацької аудиторії, що править за мету цієї розвідки. Виявлення жанрових модифікацій історичної повісті для молодшого читача, які демонструють нові можливості репрезентації історичних знань, з'ясування художніх особливостей, окреслення засобів активізації читацької уяви, що позначаються на формуванні національної ідентичності, — актуальні завдання, що потребують поглибленого вивчення.

Аналітично-критичний дискурс історичного твору представлено працями Л. Александрової, С. Андрусів, Є. Барана, М. Богданової, З. Голубевої, І. Денисюка, В. Дончика, М. Ільницького, Д. Пешорди, О. Проценко, В. Разживіна, В. Шевченка, З. Шевчук, В. Фащенко та ін.

У літературі для дітей та юнацтва становлення й розвиток історичної прози пов'язані насамперед із творчістю Марка Вовчка. У повістях-казках «Кармелюк», «Невільничка», повісті «Маруся» письменниця розказала юним читачам про героїчну боротьбу українського народу проти татарсько-турецьких загарбників. Сторінки історії нашого народу постають в оповіданнях Б. Грінченка «Олеся», Дніпрової Чайки «Тополі», «Мара», поемі Олександра Олеся «Князя Україна». Усвідомленню національної гідності, переживанню трагізму історичного буття українців була підпорядкована творчість А. Кашенка. Історична тематика в літературі для дітей активно виявляла свою життєздатність й у творчості емігрантських письменників, які намагалися осмислити історичні події, пробуджуючи потенціал нації, її національно-культурний дух («Казка про Киянку Красуню Подолянку» Ольги Мак, «Маруся Богуславка» Романа Завадовича, «Абетка з історії України» Леоніда Полтави та ін.). Значна частина цих творів для свого розуміння вимагає від читача певної енциклопедичної компетентності, без якої не буде досягнута комунікативна мета (наприклад, при ознайомленні дітей 9 років, згідно зі шкільною програмою, з оповіданням Б. Грінченка «Олеся» не враховано ситуативний контекст — відсутність елементарних знань з історії України в дитини початкової школи, — що не можна недооцінювати).

Створюючи художній текст як певну комунікативну інтенцію, автор застосовує низку кодів (У. Еко), за допомогою яких читач зможе адекватно інтерпретувати його зміст. Письменники, діалогізуючи з юним читачем на історичну тему, вдаються до різноманітних формо-змістових модифікацій художньої прози, освоюють спектр нових можливостей. Пріоритетними в колі читання дитини віком 9–13 років, на чому неодноразово наголошували критики й дослідники літератури для дітей та юнацтва, є тексти з посиленням *пригодницьким*

компонентом (трилогія Володимира Рутківського «Джури козака Швайки», «Джури-характерники», «Джури та підводний човен», повість Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі», повість Андрія Бачинського «Неймовірні пригоди Остапа й Даринки» та ін.).

Модифікація традиційних підходів до художнього моделювання історичного матеріалу позначається на специфіці хронологічної структури твору, можливостях реалізації часо-просторових уявлень. Показовою в цьому плані є повість В. Рутківського «Сторожова застава», де письменник показав читачеві події прадавнього минулого — 1097 року — й історичних осіб: Володимира Мономаха, княжича Святослава, героїв давньоруського билинного епосу Іллю Муромця, Олега Поповича, Добриню Микитовича. Автор використав прийом «часового зсуву» (головний герой Вітька Бубненко фантастичним чином потрапляє в XI століття), що дало можливість реципієнту подивитись на Київську Русь й життя за тих часів не відстороненим поглядом, а зсередини, отожднивши себе із головним персонажем твору. Завдяки цьому читач *«відчуває себе втягнутим у хід подій, які в момент читання здаються для нього реальними, навіть якщо насправді дуже далекі від його власної дійсності»* [3, 266] і в такий спосіб доповнює моделювання історії власними уявленнями про неї, своїми знаннями, що виникають на підставі співжиття з персонажами повісті.

В. Рутківський намагається подолати часову відстань, він стирає межу між минулим і сучасним, й виразно артикулює ментальні константи українців, у формуванні яких, на думку науковців, помітну роль відіграє історичний концепт. Гречність, гостинність, щирість, патріотизм, працелюбність, душевність, емоційність і чуйність (у жінок), сміливість і звитяга (у чоловіків) — такими рисами характеру наділяє письменник історичних персонажів.

«Вмонтоване» в художній простір життя персонажів повісті «Сторожова застава» виявляється через синтез особистого й соціального, психологічного й естетичного, що дає можливість зримо уявити органічну злитість їх власних долі з долею батьківщини. Володимир Мономах, дід Овсій, Олешко Попович, Ілько Муровець, Добриня Микитович постають перед гостем з майбутнього — Вітьком Бубненком — як справжні патріоти своєї землі, мужні й сміливі захисники свого народу, які у відповідальний момент спроможні мобілізувати себе на битву з ворогом і, якщо потрібно, віддати своє життя заради інших.

Показовою в цьому плані є битва з половцями над Сулою, в описі якої В. Рутківський вдається до романтизації й героїзації подій минулого, наприклад: *«Вдарилася в березовий частокіл перша половецька хвиля, напоролася кінськими грудьми*

на гострі палі і відкотилася до Сули. Вдарилася друга — і захлюпнула частокіл. А за нею вже зводилася третя... Хоробро билися римівці, не відступали ні на крок» [7, 284–285]; «...незрушними береговими скелями стояли в шерензі руського війська Добриня, Муровець і юний Попович. З неймовірною силою вдарялися в них шалені половецькі хвилі, проте тут таки перетворювалися на бризки й відкочувалися назад» [7, 288].

Історичні довідки письменник залучає до тексту максимально лаконічно, намагаючись зберегти загальний тон повісткування, часто іронізуючи над незнанням сучасними підлітками відомостей про Київську Русь, її князів. Цій меті підпорядковані внутрішні монологи головного героя — Вітька Бубненка, мислення і мовлення якого максимально адаптовані до сучасності: «Вітько вражено подивився на вершника. То ось який він, Володимир Мономах... <...> він мудрий. Кілька років тому переяславську землю безперервно терзали половецькі орди. І нічого не можна було вдіяти, бо на кожного переяславського воїна припадало чи не семеро половців. Та коли в Переяславі став княжити Володимир, він уклав з ханами угоду про ненапад. Щоправда, хани її час від часу порушують — тихцем посилають за Сулу своїх розбишак, а самі вдають що нічого не видають. <...> А що знав Вітько про нього у своєму ХХІ столітті? Лише те, що князь носив важку шапку...» [7, 111].

Героїзація подій минулого не лежить на поверхні твору, а виразнюється захоплюючими пригодами. У них «запросто» бере участь звичайний п'ятикласник разом зі своїми новими друзями з минулого: Росанкою, Олешком, Ільком, дідом Овсієм. Письменник в такий спосіб робить проекцію давноминулих подій на сучасність, підкреслює іманентну сутність героїчного вчинку, який може здійснюватися не «кимось і десь», а звичайними людьми, у тому числі й підлітками.

Романтично-фантастична історія Андрія Бачинського «Неймовірні пригоди Остапа й Даринки» занурює читача у різні історичні епохи. Твір сповнений магії, містики, таємничості, фантастики. Головні герої-підлітки упродовж розвитку подій долають численні перешкоди, під час мандрів вони мають змогу спілкування з різними містичними істотами: мольфаром, привидами, духами, вовками, мавками, знахаркою та ін. Історія рідного краю подається автором із залученням численних легенд: про Чорного монаха, про королеву Бону, яка купалася у крові невинних, щоб зберегти молодість і мати магичну силу; про кохання між донькою воєводи і бідним хлопцем тощо. Розкриваючи маловідомі сторінки історії нашого народу, письменник знайомить юних читачів із національними традиціями, святами. Інкорпоровані тексти твору мають потужний пізнавальний, естетичний потенціал.

Цікавим постає порівняння сучасного і давнього Львова. Наприклад, розповіді про річку Полтву, що текла у центрі міста, а нині знаходиться під землею, старовинні вежі, фортеці, костьоли. «Остап із Даринкою увійшли до міста й зупинились, розгублено озирваючись довкола. Вони не впізнавали рідного Львова. Раніше Остап був певен, що без проблем зорієнтується, але все виявилось таким незнайомим! <...> Руською вулицею, яка майже не змінилася протягом століть, минаючи латинську Катедру, вийшли на якусь площу, що радше нагадувала пустир, весь у руїнах. Костьол єзуїтів стояв поряд, і Остап начебто впізнав його, але щось навколо було не так...» [1, 42–43]. Герої повісті ходять відомими й нині історичними маршрутами (напр., «Золота підкова», що пов'язаний з ім'ям короля Яна III Собеського), відвідують Олеський, Підгірецький і Золочівський замки. Комунікативний код твору сприяє актуалізації важливого (з погляду відповідної вікової категорії) пізнавального матеріалу, що спонукає до набуття життєвого досвіду дитиною, формування світогляду, усвідомлення відповідних авторських акцентів.

Слушно зазначає Зірка Мензатюк: «Дитина... сприймає світ як диво, не тримає зла. Цього потрібно повчитися і нам, дорослим. Дитячий письменник повинен більше бути дитиною, аніж пересічний дорослий. Ні, не треба розповідати вигадки. Слід говорити про важливі речі... Але високі цінності слід заховати глибоко та ретельно. Так, щоб маленький читач зміг сам їх усвідомити» [9]. Письменниця запропонувала юному читачеві оригінальну версію інтерпретації історичних подій у повісті «Таємниця козацької шаблі» з майстерним поєднанням елементів детективу, оригінальним міфологізмом, гумором із укладенням козацької героїки.

До пошуків таємничої козацької шаблі родину Руснаків спонукав «патріотично налаштований» привид. Його дії змушують Наталочку та її батьків вирушити історичними місцями України, де, за їх логікою, можна віднайти старовинну річ. Головна героїня має можливість познайомитися з історичними місцями України не зі сторінок шкільних підручників, а наяву. Читач же, спостерігаючи за карколомним перебігом подій твору, на ходу «ковтає» інформацію про Берестечко, Дубно, Тараканівський форт, Олеський замок, Кам'янець-Подільську та Хотинську фортеці, Козацькі могили неподалік Берестечка.

Історичні реалії в повісті постають у двох планах: реальному сучасному й умовному минулому. Описуючи історичні заповідники, письменниця звертає увагу на їх популярність, а, отже, невідомий інтерес сучасних українців до історії держави. «Дорогу до Берестечка не треба було шукати: все, що мало колеса, цього дня мчало, їхало, котилося на Козацькі Могили. А вже сам заповідник шумів,

гудів, рябів кольорами, немов величезний ярмарок. <...> Всюди снували люди в вишиванках, продавалися жовто-блакитні прапориці, значки, морозиво, патріотична література, шапки-мазепинки; гурти чоловіків сперечалися про політику...» [5, 59–60]. Авторка неодноразово акцентує увагу на цінності історичних пам'яток, їх важливості для сучасного українця; утім робить це ненав'язливо, так, що читач уважно стежить за перебігом пригодницьких колізій твору й водночас відчуває героїчну атмосферу простору, на тлі якого ці події розгортаються.

Завдяки інтенсивній міфологізації й містифікації простору, що є прикметною ознакою стильової манери письменниці (потаємна кімната в Олеському замку, підземелля в Дубні, чорти, привиди, відьми й відьмаки), авторка стирає межу між реальним і умовним, робить перехід з однієї площини в іншу практично непомітним. Прийоми художньої умовності сприяють синтезу різнопланових подій і різних часових вимірів. «Їх стояло три сотні на пагорбі, що, мов острів, височів серед болота. Старого важко було пізнати: чуб розметався, сорочка розхристалася, очі палали, а шабля в руці мигтіла, як блискавка. Поляки наїдали, козаки відбивалися, не відступаючи ні на крок. Та й не мали куди відступати. Мабуть, бій тривав давно, козаки поморилися, декотрі були поранені, проте в очах світилося все те ж тверде завзяття. <...> І враз вона (Наталочка — В. К.) збагнула. Козаків перемогли. Але не покорили! Вони гинули, не піддавшись, не схилившись, лишаючи по собі невмирущу славу!» [5, 76–79]. Авторка не надуживає побутописанням давноминулих часів і не ставить собі за мету достовірно передати колорит епохи. Основна функція історичних вставок у тексті — героїзація подій минулого, формування в юного читача почуття патріотизму, гордості за рідну державу й любові до неї.

Оригінального вияву історичні факти набувають у фентезі для дітей. Вітчизняні письменники своїми творами актуалізують думку про те, що «Україна — найцікавіша, найромантичніша і наймістичніша країна у світі. Ми маємо глибоку і багату історію, міфологію, нам є чим пишатися, є що показати світові. Ми намагалися про це розповісти. І ще — допомогти доторкнутися до України романтичної, загадкової і прекрасної» [6]. Так, Олесь Ільченко у повісті «Загадкові світи старої обсерваторії», відправляючи юних героїв у подорож віртуальними світами, знайомить їх із героїчним минулим України, дозволяє «доторкнутися» до епохи козащини: «Сонце вже почало заходити, коли діти побачили фортецю над рікою. Дорогою Петро розповів дітям, як важко було зводити це укріплення тут, на південній межі козацької держави, серед степів, якими прокочувалися хвилі завойовників, що вчиняли напади на нашу землю, забирали людей

у полон, а міста і села палили. Незабаром, як стало відомо козацькій залозі, на фортецю мали напасти вороги, аби шлях углиб країни був відкритий і жодна фортеця з жодними козаками не заважала навалі чужоземців» [4, 13]. Оленка з Владом (головні герої) мали можливість взяти участь в обороні фортеці, утім, за якусь мить героїчні події й козаки стають застиглими, немов на папері, а головні герої відправляються в нові й нові пригоди-мандри.

Художній світ фентезі дозволяє автору легко маніпулювати як часовими, так і просторовими координатами. Головні герої з легкістю за якусь мить потрапляють в Україну майбутнього: «— О! — усміхнувся Френсіс. — Я знаю вашу країну. Пригадую, наше судно «Вікторія» заходило в Маріуполь. Запам'ятав надзвичайно модерну, якусь космічну архітектуру міста. <...> я з друзями був і в старовинному Львові, і в Києві. Моїм синам у вашій столиці страшенно сподобався Дізейленд на Дніпрі — кращий за каліфорнійський, а також іще одне величезне місто розваг для дорослих і дітей серед парків у лівобережній частині міста. Гарна країна у вас!» [4, 52]. У моделюванні України майбутнього автор обмежується зоровими враженнями очевидця — капітана субмарини Френсіса Лістера, — уникаючи при цьому філософських міркувань, розлогіх роздумів щодо осмислення онтологічних проблем тощо. Пригодницький характер повісті вимагає від письменника калейдоскопічної зміни декорацій, а побачене героями твору і його реципієнтами фіксується на рівні їх емоцій і вражень.

Як бачимо, новітні твори на історичну тему для дітей і підлітків засвідчують активні письменницькі пошуки нової якості прозописьма. Жанрові можливості пригодницько-фантастичної повісті, детективу, фентезі демонструють оригінальні варіанти репрезентації історичних знань. Їм притаманні такі особливості: динамічний хронотоп, що підпорядкований показу випробувань персонажів твору; максимально наближений до реципієнта головний герой, який втягнутий у хід подій твору і доповнює моделювання історії власними уявленнями про неї; використання міфологічних образів та сюжетів, інтертекстуальні вкраплення, що породжують ланцюг історичних, естетичних, моральних ремінісценцій. У процесі сприйняття аналізованих текстів дитиною-реципієнтом відбувається пробудження його зворотної реакції, аналіз дій і вчинків емоційно близьких персонажів, наслідків і вибору моделей поведінки, системи цінностей. Усе це розширює життєвий досвід дитини, створює ту духовно-емоційну атмосферу, в якій органічна єдність естетичних і моральних переживань збагачує й духовно розвиває її особистість, стимулює динаміку національного духу.

ДЖЕРЕЛА

1. Бачинський А. Неймовірні пригоди Остапа й Даринки : повість / Андрій Бачинський. — К. : Грані-Т, 2013. — 152 с.
2. Воропаєва Т. Українські націєтворчі процеси крізь призму сучасних націєтворчих концепцій: комплексний підхід [Електронний ресурс] / Т. Воропаєва // Українознавство — 2005: Календар-щорічник. — Режим доступу: <http://uaznavstvo.univ.kiev.ua/ua/Calendar/Calendar-2005/voropaeva1.html>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 14.01.16.
3. Ізер В. Процес читання: феноменологічне наближення / Вольфганг Ізер // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття / за ред. М. Зубрицької. — Львів, 1996. — С. 261–277.
4. Ільченко О. Загадкові світи старої обсерваторії / О. Ільченко ; худож. К. Лавро. — К. : Грані-Т, 2009. — 96 с. — (Серія «Сучасна дитяча проза»).
5. Мензатюк З. Таємниця козацької шаблі : пригодницька повість : для дітей мол. шк. віку / Зірка Мензатюк. — Львів : Вид-во Старого Лева, 2006. — 160 с.
6. Завітайло Т. Зброя вогню / Тарас Завітайло. — К. : Наш час, 2007. — 137 с.
7. Рутківський В. Сторожова застава / В. Рутківський. — К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2012. — 304 с.
8. Стародубцева В. Національно-культурна детермінація ціннісного світу особистості / В. Стародубцева // Донецький вісн. Наукового товариства ім. Шевченка. — Т. 6. — Донецьк : Східний видавничий дім. — 2003. — С. 60–73.
9. Сучасна література для дітей : огляд [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5828>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 12.10.15.

Кизилова Віталіна Володимирівна

НАЦИЄТВОРЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ В НОВЕЙШЕЙ УКРАИНСКОЙ ПРОЗЕ ДЛЯ ДЕТЕЙ И ЮНОШЕСТВА НА ИСТОРИЧЕСКУЮ ТЕМУ

В статті аналізуються жанрові модифікації повісті для дітей і юношества на історичну тему (приключенческо-фантастична повість, детектив, фентези), її художественна специфіка, засоби активізації чительського уваги, версії репрезентації історичних знань, які проектується на формування національної ідентичності чительця. Важне місце в історичному творенні з посиленою приключенческою складовою займає хронотоп, часто маючий ознаки екстремального. Прием часового зміщення, двуплановість зображення, міфологізація і мистифікація пространства підкреслюють імманентну сутність героїчних поступків персонажів, дозволяють проектувати давнопрошедшіє події на сучасність. Головний герой, максимально наближений до реципієнту, доповнює моделювання історичних фактів власними представленнями про них. Міфологічні образи і сюжети, інтертекстуальні компоненти рождають ланцюжок історичних, естетичних, моральних ремінісценцій. Комунікативний код творення сприяє усвідомленню відповідних авторських акцентів, осмисленню духовно-культурних істоків, актуалізації важливого пізнавального матеріала, сприяє набуттю життєвого досвіду чительцем, формуванню національного світогляду, національної ідентичності у молодого покоління українців.

Ключевые слова: національна ідентичність, література для дітей і юношества, історична проза, художественна специфіка, приключенческо-фантастична повість, детектив, фентези.

Vitalina Volodymyrivna Kyzylova

NATION-FORMING TENDENCIES IN THE MODERN UKRAINIAN PROSE FOR CHILDREN AND YOUTH ON THE HISTORICAL SUBJECT

The article deals with analyzes of the genre modifications of stories for children and young people on the historical subject (adventure and fantastic story, detective, fantasy), its artistic specificity, means of activation of the reader`s attention, options of historical knowledge representations, which are projected on the formation of the reader`s national identity. The important place in the historical work with enhanced adventure component is taken by chronotope of frequently-spotted extreme features.

The method of time shift, two-dimensional image, mythologization and mystification of space emphasize the immanent nature of the heroic actions of characters, they allow to design long past events in the present. The main character, being as close as possible to the recipient, completes modelling historical facts by his/her own ideas about them. The mythological images and subjects, intertextual components give rise to a chain of historical, aesthetic, moral reminiscences. The communicative code of the work promotes awareness of the corresponding the author's emphases, understanding of spiritual and cultural origins, actualization of important cognitive material, promoting an acquisition of the reader's life experience, formation of the national world view, national identity among the young generation of the Ukrainians.

Key words: national identity, literature for children and youth, historical prose, artistic specificity, adventure and fantastic story, detective, fantasy.

УДК 929Рубчак(73=161.2)+821.161.2'06-1Рубчак.08(73)(045)

Анастасія Мархоцька

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК КРИТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ БОГДАНА РУБЧАКА

У статті автор, спираючись на біографічні дані та на результати попередніх розвідок науковців, досліджує процес формування національної ідентичності як складника критичної свідомості Богдана Рубчака. Визначено чинники формування національної ідентичності Богдана Рубчака, якими автор називає родинне походження, об'єктивне розуміння історичних подій, зміну мовно-культурного середовища, вплив естетичних засад модернізму та філософських ідей екзистенціалізму, спілкування з однодумцями серед представників української діаспори та наявність міжкультурних контактів. Автор наголошує на тому, що в літературно-критичному доробку Богдана Рубчака переважає підвищена увага до типово українських архетипних образів, феномена міфу та міфотворчості.

У системі світоглядних координат Богдана Рубчака автор відводить чільне місце ідеї національної ідентичності, беручи до уваги той факт, що митець покинув Україну у восьмирічному віці, але протягом усього життєвого і творчого шляху продовжує перебувати у складі діаспори, писати художні твори та наукові дослідження українською мовою, відносити себе до українців за національною приналежністю.

Ключові слова: національна ідентичність, критична свідомість, модернізм, екзистенціалізм, мова, художня література, літературно-критичний доробок.

Питання національної ідентичності у творчості та науковому доробку митців є актуальним у сучасному літературознавстві. Особлива увага дослідників прикута до творчих та інтелектуальних надбань представників української діаспори, які є активними учасниками світового літературного процесу. Значущим для української культури мистецьким діаспорним угрупованням є Нью-Йоркська група, одним із фундаторів та яскравих представників якої є Б. Рубчак.

Дослідниця феномена Нью-Йоркської групи М. Ревакович звертає увагу на питання ідентичності, ґрунтовно аналізує зразки творчості та факти, пов'язані з діяльністю цього угруповання, але, на нашу думку, не достатньою мірою вдається до аналізу психологічного аспекту актуальної на той час культурно-мистецької ситуації

та її впливу на світогляд митців [9]. В. Моренець розглядає Нью-Йоркську групу з огляду на історичний перебіг світового літературного процесу і наголошуючи на значенні діяльності угруповання для української літератури [6, 7].

Більшість розвідок науковців, які вивчають феномен Нью-Йоркської групи і зокрема творчість Б. Рубчака, присвячена аналізу художніх особливостей творів письменника в контексті діяльності літературного угруповання. Наприклад, О. Бровко про своє дослідження зазначає, що «пропонована розвідка покликана актуалізувати проблеми поцінування прози Б. Рубчака, виявивши особливості філософсько-антропологічних проєкцій тілесності в його оповіданнях» [2]. А. Дрозд досліджує стратегії письма в українській еміграційній поезії, вдаючись до компаративного